

Strategische visie op het buitengebied – Enschede

Gerrit Meutstege

24 april 2018

Strategische visie op het buitengebied – Enschede

Inleiding:

Het buitengebied van Enschede is een plek waar wordt gewoond, gewerkt en gerecreëerd. Een plek waar vele mensen en functies samenkomen. Het is een gebied waar - nu en in de toekomst - veel ontwikkelingen plaatsvinden. Denk hierbij onder andere aan de gevolgen van wet- en regelgeving waaraan (agrarische) ondernemers dienen te voldoen, veranderende marktomstandigheden, natuur- en duurzaamheidsdoelstellingen en aan leefbaarheidswensen, zorg en vrijetijdsbesteding.

Kortom: voor het buitengebied veel ontwikkelingen tegelijkertijd waar ook de gemeenteraad komende jaren naar verwachting mee te maken krijgt.

Doel van deze visie op het buitengebied van Enschede is om de **belangrijkste speerpunten** vanuit het gebied te benoemen. Dit geeft de gemeenteraad inzicht en kan helpen bij meningsvorming. Het kan als **leidraad** dienen bij **beleidsplannen** en keuzes op hoofdlijnen voor de lange termijn. Helderheid in beleid biedt inwoners en ondernemers **perspectief** om plannen voor de toekomst te ontwikkelen. Want ontwikkelingen zijn de motor van de vooruitgang op economisch en sociaal gebied: essentieel voor de **leefbaarheid van ons buitengebied**.

bestuurlijk vertegenwoordigers van de buurtkringen, op 29 november 2017 met de ondernemers in het buitengebied, en op 5, 13 en 15 februari 2018 met de bewoners van het buitengebied. De laatste avond (15 februari 2018) is speciaal georganiseerd voor de jeugdige bewoners van het buitengebied. Alle bijeenkomsten zijn bijzonder goed bezocht, over 4 avonden verspreid bijna 250 mensen.

Bij het opstellen van deze visie zijn vanzelfsprekend de bewoners van en ondernemers in het buitengebied **betrokken**. Hun ideeën, adviezen, kennis en kijk op de trends in de maatschappij zijn tijdens meerdere sessies, in het najaar van 2017 en voorjaar van 2018, opgehaald: Op 3 november 2017 met de

De longlist van de output van deze bijeenkomsten is in de bijlage toegevoegd.

In deze strategische visie wordt de hoofdlijn weergegeven per thema:

1. **Ruimte, landschap en natuur rondom Enschede**
2. **Sociale betrokkenheid en leefbaarheid rondom Enschede**
3. **Economisch klimaat en ondernemerschap rondom Enschede**
4. **Duurzaamheid en energietransitie rondom Enschede**

Per thema zal een korte kernboodschap worden gegeven. Vervolgens zal hier een toelichting op worden gegeven waar de kansen, uitdagingen, ambities en/of wensen liggen.

1. Ruimte, landschap en natuur rondom Enschede

Houd het rustige en ruime coulisselandschap met bijpassende historische erven en weiden rondom Enschede in ere en stimuleer passende vernieuwing.

Het buitengebied van Enschede is een uniek stukje Nederland: een mooi verzorgd coulisselandschap met historische boerenerven. Bewoners en bezoekers waarderen deze “**Groene Long**” van Enschede.

Uitdagingen voor het buitengebied van Enschede zijn de steeds meer stoppende boeren en (oude) gebouwen die nog voorzien zijn van **asbest**. Deze daken moeten voor 2024 vervangen zijn en dat vraagt om een **passende aanpak**. Om het mooie (natuur)landschap te behouden is het zaak om

verpaupering tegen te gaan. Hierbij helpt het om ondernemers met asbestdaken proactief te ondersteunen met hun plannen en ideeën, want het gaat om meer dan het vervangen van een asbestdak: het gaat om toekomstplannen. En hiermee wordt een belangrijke sociale component aan het vraagstuk toegevoegd. Oude erven kunnen in ere hersteld worden, het kan kansen bieden aan nieuwe vormen van rustige recreatie en het kan ondernemers aanzetten tot verbreed ondernemen of natuur-inclusieve landbouw. Als mogelijkheden zoals ‘rood voor rood’ en ‘VAB’ worden ingezet, dan dienen deze te voldoen aan de omgevingswaarden waarbij een toets op rust en ruimte wordt aanbevolen. Zeker voor de groep stoppende boeren is asbest een lastige (sociale) opgave waar de gemeente zeker een rol in zou moeten pakken.

Een andere uitdaging voor het buitengebied is het steeds meer voorkomende **zwerfvuil en hondenpoep**. Dit wordt als grote ergernis en zorg beschreven. Alle mensen (bewoners en bezoekers) in het buitengebied moeten doordrongen zijn van de eigen verantwoordelijk voor behoud van het buitengebied: Samen dien je de natuur schoon en mooi te houden. Om dit te

faciliteren zou er meer plaats moeten zijn om afval gratis te deponeren, moet er een **effectief afvalbeleid** zijn en moet hier op worden toegezien.

De **biodiversiteit**, dieren in de weiden, bloemrijke bermen, boomgaarden en de houtwallen zijn typerend voor het landschap. Behoud en versterking hiervan mag gestimuleerd worden. Maak deze waarden zichtbaarder en breng de verschillende gebieden met elkaar in **verbinding** door veilige fiets- en wandelpaden. Goed beheer van de **landschappelijke kwaliteit** zou gekoppeld kunnen worden aan **burgerparticipatie** en dient vanuit de gemeente gefaciliteerd te worden.

⇒ De bijzondere kwaliteiten van de ruimte, het landschap en natuur kunnen opnieuw eigentijds worden ingericht zodat de aantrekkingskracht voor de bewoners van stad, buitengebied en bezoekers wordt vergroot. Belangrijk is om het goede te behouden en verbeteren daar waar het kan en nodig is. Een wethouder met aandacht voor en kennis van (de mensen in) het buitengebied zou hierbij versterkend werken.

2. Sociale betrokkenheid en leefbaarheid rondom Enschede

Faciliteer het Noaberschap rondom Enschede: Veilig en vitaal wonen waarbij wordt omgezien naar elkaar. Waar samen wordt gezorgd voor activiteiten zodat iedereen zich welkom en gezien voelt.

Om het buitengebied leefbaar te houden voor de toekomst is het van belang dat er een gezonde mix van **jong en oud woont, werkt en leeft**.

Er dienen dan voldoende **woonplekken** te zijn waarin jongeren zich kunnen vestigen zodat deze doelgroep niet wegtrekt. Splitsing van een boerderij zou vergemakkelijkt kunnen worden zodat ouders met hun kinderen samen op een erf kunnen blijven wonen. Ook nieuwe woongroepen (mix van oud en jong) zouden zich kunnen vestigen op oude erven. Een **flexibeler beleid** zou hierbij helpen. Uitbreiding van de stedelijke bebouwing is niet gewenst.

Mensen willen, en kunnen met inzet van thuiszorg, steeds langer thuis blijven wonen. Voorkomen van eenzaamheid en goede zorg zijn daardoor uitdagingen voor de toekomst. Ouderenzorg en mantelzorg dienen goed georganiseerd te worden; een goed oog hiervoor en passende regelgeving is nodig om **sociale isolatie** te voorkomen. Deze maatschappelijke thema's zouden gekoppeld kunnen worden aan andere opgaves in het buitengebied, bijvoorbeeld de vrijkomende agrarische bebouwing. Deze gebouwen zouden ingezet kunnen worden voor mantelzorgwoningen of dagbesteding.

Het oude **Twentse Noaberschap** is nog altijd zeer passend in deze tijd. Om het buitengebied leefbaar te houden is het omzien naar en zorgen voor elkaar en het samen organiseren van activiteiten wenselijk. Het is aan te bevelen om **lokale initiatieven** te ondersteunen. Burgerparticipatie helpt om de saamhorigheid te bevorderen, zorgt ervoor dat mensen zich nuttig voelen en samen zorg dragen voor hun medemens en omgeving.

De wens van de bewoners is om meer zeggenschap bij de bewoners neer te leggen waarbij de gemeente faciliterend en stimulerend optreedt. Concrete voorbeelden die genoemd zijn, zijn

projecten rondom natuurbehoud, organiseren van kleinschalige evenementen, boekenhuisjes, duurzaam voedsel verbouwen en uitwisselingen van producten en diensten in een platform. Ook het stimuleren van **sociale en fysieke veiligheid** zijn projecten waar elke inwoner zelf aan bij kan dragen. Denk hierbij aan activiteiten ter bevordering van vitale, fitte en gezonde bewoners. Voor de fysieke veiligheid wordt gedacht aan een buurtapp. Voor (agrarische) bedrijven en ondernemers die in de knel komen is een sociaal vangnet essentieel. Het is goed om problemen **tijdig te signaleren** en een goede opvolging te geven zodat de mensen geholpen worden en niet verder in de knel komen.

Voor een vitaal buitengebied is ook een **bloeiend ondernemersklimaat** essentieel. Geef daarom ruimte voor vernieuwing, zonder het Twentse karakter en de rust te verliezen. De huidige agrarische ondernemers zijn tevens bewoners van het gebied en beheren het landschap. Ook verrichten ze veel vrijwilligerswerk voor allerlei evenementen. Voor de toekomst van henzelf en het buitengebied is het belangrijk om een **brug te slaan tussen de boer en de burger**: meer respect en waardering bevordert het samenleven.

- ⇒ Om de sociale betrokkenheid en leefbaarheid te bevorderen kunnen de initiatieven en creativiteit van de bewoners meer worden benut. Hiervoor zijn minder regels en dwingende voorschriften gewenst; regels moeten een middel zijn, geen doel op zich. Het zou goed zijn om hierbij budgetten te ontschoten. Een gemeente die bereikbaar is, meedenkt en transparant in informatievoorziening is en waarbij de aanpak structureel van aard is, is hierbij gewenst.

3. Economisch klimaat en ondernemerschap rondom Enschede

Sla een brug tussen de huidige (agrarische en recreatieve) ondernemers in het buitengebied, met elkaar en met de stad. En zorg dat nieuwe ontwikkelingen een kans krijgen: met name goede initiatieven op het gebied van duurzaamheid, energietransitie en landschapskwaliteit verdienen een vliegende start.

De landbouw heeft te maken met vele uitdagingen door een **sterk veranderende omgeving**. Boeren zullen zelf strategische keuzes moeten gaan maken: zijn ze ambitieus en willen ze groeien?, Stabiliseren ze in afwachting van een volgende stap?, Of willen ze verbreden dan wel stoppen? Deze keuzes dienen de ondernemers zelf te maken. Voor hen is het wel van belang dat ze de keuze maken die past bij hun uitgangspositie, locatie en persoon. Hiervoor is steun nodig.

Afgezien van de uitdagingen op hun eigen bedrijf, zullen ook nieuwe **maatschappelijke opgaven** op hen af komen. De boeren moeten steeds meer werken aan hun positie in de maatschappij. Er wordt

kritisch gekeken naar boeren en daarom komen er steeds nieuwe opgaven bij op het gebied van landschap, welzijn, biodiversiteit, fosfaatreductie, verduurzaming, kringloop en CO2-opslag. Er zou meer **ruimte** moeten zijn om te **experimenteren**. Een flexibeler bestemmingsplan kan ruimte bieden aan breder ondernemerschap op de agrarische bedrijven. Wel dient in ogenschouw te worden genomen dat ontwikkelingen niet ten koste mogen gaan van omliggende (agrarische) bedrijven.

Ideeën voor het agrarische buitengebied die als kansrijk bestempeld worden, zijn: natuur inclusieve landbouw, zorgboerderijen, seizoenondernemen, streekproducten, biologische landbouw, productie van nieuwe eiwitbronnen, lokale voedselproductie, concepten met de Twentse Trots, meer gemengde bedrijven en voedselbossen.

Om deze ideeën verder te kunnen ontwikkelen, is het raadzaam agrarische ondernemers hierin te ondersteunen en stimuleren. Meer **maatschappelijk verantwoord** ondernemen zou beloond kunnen worden. Respect en waardering voor hen als voedselproducenten zou hen trotser maken en meer motiveren. Dit kan beginnen bij goede schoolprojecten voor alle scholen in Enschede en omstreken zodat

kinderen weer leren waar ons voedsel vandaan komt. Ook het verbinden van boeren aan jongeren of studenten van de UT levert goede dialogen en inspiratie op.

Naast de boeren wordt een deel van het buitengebied ook gebruikt door **recreanten**. Het buitengebied is een uitvalsbasis voor de drukke stad Enschede. Kleinschalige recreatie en evenementen mogen worden gestimuleerd, mits het niet ten koste gaat van de landschappelijke structuren. Wel is het wenselijk om diverse projecten meer met elkaar te verbinden: “Rondje Enschede”. Hiervoor zijn goed onderhouden en veilige wegen, wandelpaden met bankjes, waterlopen en parkeerterreinen nodig.

Ook nieuwe economische pijlers zouden een plek kunnen krijgen in het innovatieve Enschede, zeker met het oog op de UT, die om de hoek ligt.

In de vrijkomende agrarische bebouwing is ruimte voor meer bedrijvigheid, bijvoorbeeld in de ICT. Een **toegankelijk netwerk** is hiervoor essentieel.

- ⇒ Een economisch sterk buitengebied is goud waard, zowel voor het buitengebied als de stad Enschede. De gemeente zou niet moeten betuttelen maar (nieuwe) ondernemers kansen moeten geven. Hier is een kundige gemeente voor nodig, met kennis van landbouw en ondernemerschap en vaardig in het verbinden van partijen. Het ondernemersloket is hiervoor een goed platform maar mag zich (veel) meer profileren.

4. Duurzaamheid en energietransitie rondom Enschede

Er ligt een belangrijke taak als het gaat om duurzaamheid en energietransitie. Voor nieuwe energie en duurzaam gebruik van grondstoffen ligt de sleutel qua ruimte, innovatie en benodigdheden in het buitengebied van Enschede. Het faciliteren van samenwerking is hierbij essentieel.

Zonnepanelen zijn al een veel toegepaste methode om fossiel brandstof gebruik te verminderen. Er gebeurt rond dit thema op individueel vlak al veel bij zowel particulieren als bij ondernemers. Vele daken worden benut voor het leggen van zonnepanelen. Het is een kans om de ondernemers van asbesthoudende daken te wijzen op mogelijkheden en subsidies om deze daken te vervangen voor daken met zonnepanelen. Daarnaast zou de energie

van de verschillende daken gekoppeld kunnen worden waardoor het geleverd kan worden aan dorpen, wijken en de omgeving: gebruik maken van de **postcoderoos**. Hiermee worden buurten of wijken **energieneutraal**. Betrek hier ook grote bedrijven als Twence en Akzo bij. Ondernemers, bewoners, coöperaties of andere samenwerkingsvormen kunnen worden geholpen met een **energiecoach**. Een energievoach kan tevens helpen bij educatie en bewustwording voor energiebesparing.

Naast daken kan ook gedacht worden aan andere plekken voor **zonnepanelen**: zoals op de luchtbasis, op waterpartijen of op de taluds langs de snelwegen. Kleinschalige zonnevelden (< 5 ha.) kunnen - met aandacht voor landschappelijke inpassing - een plek vinden in het buitengebied. Uit de in 2017 door Stawel gehouden enquête, blijkt hiervoor draagvlak te zijn onder bewoners van het buitengebied. De bewoners spreken hun zorg uit dat technologische ontwikkelingen snel gaan en dat zonnepanelen niet “het nieuwe asbest” mogen worden.

Mogelijkheden die verder dienen te worden ontwikkeld en ruimte moeten krijgen, zijn aardwarmtepompen, duurzame bodemgezondheid, het aanleggen van waterretentiegebieden (bijvoorbeeld in zoutcavernes), CO²-opslag en CO²-neutraal bouwen als norm, biogas, energie uit biomassa en energiebuffergebieden (Rutbeek en Rutbekerveld). Uit de enquête die Stawel in 2017 heeft gehouden kwam weinig steun naar voren voor windmolens. Ook andere nog **vernieuwende ideeën** waarbij gebruik wordt gemaakt van natuurlijke energiebronnen als wind en zon, verdienen de aandacht om te ontwikkelen. Dit zou goed kunnen in samenwerking met de **kennis van de UT**. Ambitie is om hier als buitengebied van Enschede in voorop te lopen.

Voorwaarde van ontwikkelingen omtrent energietransitie moet zijn dat het toetsingskader wordt gebaseerd op een **heldere visie**. Duidelijk wordt gesteld dat windmolens niet in het buitengebied van Enschede passen. Subsidies om nieuwe ontwikkelingen te stimuleren zouden innovaties kunnen versterken. Ook zou meer voorlichting over energiebesparende maatregelen gewenst zijn en zou energiebelasting anders kunnen worden ingericht; **vereenvoudigen en toegankelijker** maken.

- ⇒ Het buitengebied van Enschede zou, met de UT als Noaber, perfect als proeftuin of broedplaats voor nieuwe (gezamenlijke) duurzame initiatieven en energietransitie kunnen dienen. De kennis, ruimte en creativiteit is voorhanden: de energie van alle initiatiefnemers, de kennis van studenten en deskundigen en de ruimte van (dak)eigenaren dienen samengebracht te worden en gefaciliteerd.

Conclusies en aanbevelingen:

Voor al deze belangrijke thema's voor de toekomst van Enschede is het noodzakelijk om hier volle aandacht voor te hebben. Het merendeel van de onderwerpen vraagt om een integrale denkwijze en het verbinden van vele verschillende partijen. Advies zou zijn om het buitengebied als afzonderlijk "stadsdeel" te beschouwen en niet zoals het nu is: opgedeeld onder de 4 stadsdelen. Dat gaat ten koste van de benodigde kennis van problematiek en regelgeving. Daarnaast is een vertaling van deze strategische visie - met input vanuit alle geledingen van het buitengebied - in passend beleid en een uitvoeringsagenda met passende projecten nodig, om te komen tot concrete doelen en resultaten. In 2017 heeft een student bestuurskunde een studie verricht naar bestuurlijke vernieuwing en burgerparticipatie in het buitengebied. Tegelijkertijd zijn er gesprekken gevoerd over een in te stellen "Raad voor het Buitengebied". De nieuwe Omgevingswet biedt aanknopingspunten om hiermee te experimenteren en het verdient dan ook de aanbeveling om dit verder uit te werken.

Gerrit Meutstege

24 april 2018

BIJLAGEN Strategische visie op het buitengebied → extra document